

Haring in 't land

Van maagden, oude koppen en luiards

TEKST EN ILLUSTRATIE: Frans Collignon

De *haring* is ontegenzeggelijk een van de belangrijkste vissen in de vaderlandse geschiedenis. Vele eeuwen lang is dit dier voor het dagelijkse leven, en dus ook voor de economische ontwikkelingen, van grote invloed geweest.

We zijn met deze vis niet altijd even zachtzinnig omgegaan. Ooit werd de haring als een onuitputtelijke bron van voedsel gezien en al snel zwaar overbevist. We weten nu beter en hanteren quota. Volgens de laatste gegevens neemt het bestand weer toe. Overigens geldt voor haring de wet van de grote getallen. Voor 2014 wordt voor de Noordzee een vangst van 470.000.000 kilo geadviseerd. Al zal, net als in 2013, aan het eind van het quotum nog veel jaar over zijn. De tweede op de adviesquotumlijst qua vangstomvang is de schol - met minder dan een kwart van de bulk aan haring.

Ing

Maar laten we bij het begin beginnen: de naam. In middeleeuwse bronnen wordt de vis beschreven, maar de naam voor deze vis bestond natuurlijk al eerder. De mensen die er voor hebben doorgeleerd denken dat de naam al van voor het ontstaan van een Germaanse taal is. In ieder geval het eerste deel van de naam. De *-ing* is later er aangeplakt als achtervoegsel, zoals bij *wijting*, *paling*, *bokking* en nog wat visnamen is gebeurd. De betekenis van het eerste deel is af te leiden uit de oude betekenis van *heer* of *heir* voor leger. Als je talloze haringen blinkend in scholen ziet zwemmen, is de vergelijking met een schare manschappen gauw gemaakt. De Germaanse naam haring is ook door het Latijn overgenomen als *haringus* en zo in heel wat andere talen terechtgekomen. Ook zijn er nogal wat talen die het maar gelijk van de Nederlanders hebben afgekeken. We kwamen, vissers en handelaren die we zijn, per slot van rekening overal met onze waar.

Caque

We kennen verschillende benamingen

voor de diverse stadia van ontwikkeling van deze begeerlijke vis. Een daarvan is de *maatjesharing*, als de vis nog maar weinig hom of kuit heeft. *Maatje* komt van *maagd*, vroeger ook wel als *maget* geschreven en we hebben het dus over een *maagdjesharing*.

Door een beetje slordig uitspreken is die *g* zo weg. In andere talen hebben ze deze verbasterde haringnaam gewoon overgenomen - de Duitsers, Denen, Zweden en Noren bijvoorbeeld.

De haring is ook onze taal ingezwommen. Vele, zeer vele uitdrukkingen zijn in de loop der tijd ontstaan. Bekende zijn *opgepakt als haringen in een ton* en *haring in 't land, dokter aan de kant*. Maar dat er niet altijd vertrouwen is in deze vis, blijkt wel uit het wat lange spreekwoord: *Die lang wil koopman zijn, wachte zich voor paard en wijn; haring mag wel 't derde zijn*. Een ander en in de vergetelheid terechtgekomen uitdrukking is: *Het tonnetje ruikt nog altijd naar de haring*. Waarmee maar gezegd wil zijn dat het verleden je altijd achtervolgt. Deze uitdrukking bestaat ook in het Frans. Daar heet het haringtonnetje *caque*. Inderdaad omdat de daarin bewaarde haring met kaken tegen bederf werd beschermd. Vissers behoren tot de belangrijkste exporteurs van Nederlandse woorden naar andere talen.

Geheimzinnig zijn de uitdrukkingen: *Van Enkhuizen ten haring varen* en *Van Duinkerken ten haring varen*. Het eerste betekent dat je geluk hebt met wat je doet, maar het tweede geeft juist aan dat je onderneming geen enkele kans heeft. Dat je van Enkhuizen op de haringvaart geluk hebt, ligt voor de hand. De haring zwom daar in het verleden zo'n beetje de haven in. Dat Duinkerken het slechte vertegenwoordigt komt omdat haringvissers daar in de tachtigjarige oorlog door de vuige Spanjolen werden gevangen en opgehangen. Kansloos dus.

Ijdeltuit

Er zijn veel meer uitdrukkingen met haring. Lekker schelden kan door schamper te roepen: *jij, nieuwe haring met een oude kop*. Dat zeg je tegen mensen die er qua kleding jonger willen uitzien dan ze zijn. Dat zijn er tegenwoordig trouwens heel veel. Ondankbare, liefdeloze mensen noem je een *zoute haring*, zo eentje die te lang in de pekel heeft gelegen. En als je van iemand zegt dat *zijn haring daar niet braadt*, dan is hij niet erg populair want ze willen nog geen panharing voor hem op het vuur zetten. Een luiaard zet je neer door van hem (of haar) te zeggen dat *die nog geen haring van het rooster zal tillen, al zag hij hem verbranden*.

Er zijn veel meer spreuken met de in ons land zo populaire vis, zoals *de haring om de kuit braden* (vergeefse moeite doen), *haring of kuit willen hebben* (zekerheid willen) en iets of iemand *voor een haring zonder kuit uitmaken* (een ijdeltuit of een waardeloos ding). Vader Cats heeft daar fraai over gepunticht:

*Wij beelden menigmaal ons grote dingen in,
Een lieflijk vermaak of een groot gewin,
Maar als je aan het eind de kassa zal gaan sluiten,
Vind je er meestal alleen haring zonder kuit.*

Er is geen vis die zich zo in het Nederlands en andere talen heeft genesteld als de smakelijke haring. We happen er straks nog een weg.

V

Als haringen in een ton.

